



دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی

گروه برنامه ریزی درسی
برای دریافت درجه دکتری در رشته برنامه ریزی درسی

عنوان پژوهش:

تبیین تفاوت هنجارهای پنهان (برنامه درسی پنهان)
در انتخاب استاد راهنما در دانشکده های علوم ریاضی و علوم تربیتی

استاد راهنما:

دکتر محمد عطاران

دانشجو:

سعید صفایی موحد

اردیبهشت ۱۳۹۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه تربیت معلم

دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی

گروه مطالعات برنامه درسی

برای دریافت درجه دکتری در رشته برنامه ریزی درسی

عنوان پژوهش:

تبیین تفاوت هنجارهای پنهان (برنامه درسی پنهان)

در انتخاب استاد راهنما در دانشکده های علوم ریاضی و علوم تربیتی

استاد راهنما:

دکتر محمد عطاران

استادان مشاور:

دکتر محمود مهرمحمدی

دکتر عزیز الله تاجیک اسماعیلی

نام دانشجو: سعید صفایی موحد

سال تحصیلی: ۱۳۸۹-۹۰

خردادماه ۱۳۹۰

تشکر و قدردانی

حمد و سپاس خداوندی را که توان و فکرت ما هدیه ای از اوست. در انجام این پژوهش از مساعدت و همفکری کسان زیادی بهره گرفتیم، صمیمانه ترین و خالص ترین سپاس خود را به این افراد تقدیم می کنیم.

جناب آقای دکتر محمد عطاران، استاد راهنمای طرح به خاطر راهنمایی صبورانه، هدایت بی دریغ، و حمایت های برادرانه.

جناب آقای دکتر محمود مهرمحمدی، استاد مشاور طرح به خاطر ارائه نظرات پژوهشی روشن و جهت دهنده.

جناب آقای دکتر عزیزالله تاجیک اسماعیلی، استاد مشاور طرح به خاطر ارائه پیشنهادهای راهگشا و راهنمایی مداوم

داوران خارجی سرکار خانم دکتر پروین صمدی و جناب آقای دکتر نعمت الله موسی پور و داور داخلی جناب آقای دکتر یزدان منصوریان به خاطر قبول زحمت داوری و ارائه نظرات سنجیده برای بهبود کار.

از دانشجویان محترم دانشکده های علوم ریاضی و علوم تربیتی به خاطر شرکت در مصاحبه ها و ارائه اطلاعات مورد نیاز.

از مسئولان محترم پیشین و فعلی آموزش مرکزی شرکت ملی نفت ایران (آقایان سید هادی موسوی، اکبر زعفرانی، علی محمدی، عبدالله عباسیان، دکتر ناصر مولایی) و سایر همکاران محترم به خاطر همکاری صمیمانه در زمان تحصیل اینجانب.

از دوستان عزیزم ناصر یعقوب نژاد و علیرضا مطلبی فرد به خاطر همکاری صمیمانه و کمک هایشان

تقدیم به

مرحوم پدرم، که شور و شوق آموختن و پیشرفت را در من شعله ور کرد. پدر عزیزم! تا دنیا دنیاست
مدیون توام.

مادرم، اسطوره مهربانی و عطوفت و گرمابخش زندگی ام.

معلمانم، در اعماق ذهن خود معلمانی را به یاد دارم که در زندگی شخصی و تخصصی من تاثیر
فراوانی داشته اند و به من یاد داده اند که صادقانه یاد بگیرم و یاد بدهم.

فهرست مطالب

أ	تشکر و قدردانی
۱	چکیده
۳	فصل اول
۳	کلیات پژوهش
۴	مقدمه
۵	بیان مساله
۸	اهمیت و ضرورت تحقیق
۹	اهداف پژوهش
	Error! Bookmark not defined.
۹	تعاریف و اصطلاحات
۱۲	فصل دوم
۱۲	پیشینه پژوهش
۱۳	مقدمه
۱۴	برنامه درسی پنهان
۱۷	برنامه درسی پنهان: پنهان از دید چه کسی؟
۲۱	برداشت های صورت گرفته از چستی برنامه درسی پنهان
۲۴	مفاهیم و واژه های معادل با برنامه درسی پنهان
۲۵	عوامل موثر بر شکل گیری برنامه درسی پنهان کدامند؟
۳۲	برنامه درسی پنهان : مثبت یا منفی؟
۴۰	برنامه درسی پنهان: پیامدها
۴۵	برنامه درسی پنهان: خرد یا کلان؟
۴۶	جامعه پذیری دانشگاهی
۵۲	مشکلات و مسایل نظارت پژوهشی
۵۴	عوامل موثر بر فرایند نظارت پژوهشی
۵۸	سبک های نظارت پژوهشی
۶۸	معیارهای انتخاب استاد راهنما
۷۳	جمع بندی
۷۷	فصل سوم
۷۷	روش پژوهش
۷۸	روش انجام تحقیق
۸۱	جامعه پژوهش
۸۱	حجم نمونه و روش نمونه گیری

۸۴	روش و ابزار جمع‌آوری داده ها
۸۵	روش تجزیه و تحلیل داده ها
۸۹	قابلیت اعتماد
۸۹	آشکارسازی موقعیت
۹۱	ورود به میدان تحقیق
۹۲	ملاحظات اخلاقی پژوهش
۹۴	فصل چهارم
۹۴	تحلیل داده ها و یافته ها
۹۵	آشنایی با مکان پژوهش
۹۷	دانشکدهٔ ریاضی و علوم کامپیوتر
۹۸	دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی
۹۹	آشنایی اجمالی با ماهیت و تاریخچه رشته ریاضی
۱۰۰	آشنایی اجمالی با ماهیت و تاریخچه رشتهٔ علوم تربیتی
	Error! Bookmark not defined.
۱۰۳	سوال نخست:
۱۱۲	سوال دوم
۱۲۳	سوال سوم
۱۳۴	فصل پنجم
۱۳۴	نتیجه گیری، جمع بندی و پیشنهادها
۱۳۵	خلاصه
۱۳۶	سوال نخست
۱۳۷	سوال دوم
۱۳۸	سوال سوم
۱۴۰	بحث و نتیجه گیری
۱۴۵	محدودیت ها
۱۴۶	پیشنهادها
۱۴۹	منابع
۱۶۲	پیوست ها

فهرست جدول ها

۲۵	عوامل شکل دهنده برنامه درسی پنهان
۴۶	چارچوب مفهومی برنامه درسی پنهان در پژوهش حاضر
۶۳	نشانه‌های مربوط به استادان راهنمای موثر و غیرموثر
۶۷	دسته‌بندی مدل های نظارت پژوهشی
۶۸	ارتباط بین برداشت‌های متفاوت از ماهیت تحقیق و سبک نظارت پژوهشی متناسب با آن
۷۱	نشانه‌های مربوط به استادان راهنمای موثر و غیرموثر
۹۸	وضعیت رشته های تحصیلی در دانشکده ریاضی دانشگاه تربیت معلم
۹۹	وضعیت رشته های تحصیلی در دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تربیت معلم
۱۰۲	مقایسه فرهنگ رشته ای علوم ریاضی و علوم تربیتی

فهرست شکل ها و نمودارها

Error! Bookmark not defined.	چارچوب مفهومی پژوهش
۱۷	ماتریس برنامه درسی پنهان
۲۰	برنامه درسی پنهان به مثابه کوه یخی
۵۵	عوامل موثر بر فرایند نظارت پژوهشی
۶۰	نمودار سبک مدیریت پایان نامه های تحصیلات تکمیلی
۱۰۳	معیارهای انتخاب استاد راهنما در دانشکده ریاضی
۱۱۲	معیارهای انتخاب استاد راهنما در دانشکده علوم تربیتی
۱۷۴	نمونه فرم تحلیل داده ها (دانشکده ریاضی)
Error! Bookmark not defined.	نمونه فرم تحلیل داده ها (دانشکده علوم تربیتی)

چکیده

برنامه درسی پنهان در آموزش عالی شامل قواعد تصریح نشده ای است که برای تکمیل موفقیت آمیز آموزش رسمی، ضروری به نظر می رسند. یکی از مهمترین ابعاد آموزش عالی و تحصیلات تکمیلی که با پویایی های خاصی همراه بوده و نقشی اساسی در شکل گیری برنامه درسی پنهان دارد، مرحله انجام پایان نامه است. به عقیده برخی صاحب نظران، انتخاب استاد راهنما که یکی از ابعاد فرایند نظارت پژوهشی است، تحت تاثیر عامل عمده ای به نام فرهنگ دانشگاهی است. در این مطالعه با توجه به پویایی های خاص روابط استاد راهنما- دانشجو در انجام پروژه پایان نامه سعی شده است تا هنجارهای تصریح نشده ای که دانشجویان کارشناسی ارشد رشته های علوم ریاضی و علوم تربیتی دانشگاه تربیت معلم تهران در انتخاب استاد راهنما مد نظر قرار می دهند مورد بررسی قرار گیرد. این پژوهش بر مبنای پارادایم کیفی و با استفاده از روش تحقیق نظریه مبنایی صورت گرفته و ابزار جمع آوری داده ها عمدتاً مصاحبه های باز، عمیق و نیمه ساختاریافته و در کنار آن مصاحبه های غیر رسمی و زیست تعاملی با شرکت کنندگان بوده است. به منظور دستیابی به داده های مورد نظر، تعداد ۱۶ نفر از دانشجویان کارشناسی ارشد علوم تربیتی و ۹ نفر از دانشجویان کارشناسی ارشد رشته علوم ریاضی این دانشگاه با روش نمونه گیری هدفمند انتخاب و داده های حاصل با روش کدگذاری داده های روایی (ابداع شده توسط گلیزر و اشتراوس) تحلیل شدند. نتایج حاصل نشان می دهند که معیارهای مورد نظر دانشجویان علوم تربیتی در انتخاب استاد راهنما عبارتند از: ویژگی های رفتاری استادان، موقعیت استادان، معیارهای آکادمیک، معیارهای غیر آکادمیک، میزان حمایت احتمالی، و محدودیت ها. دانشجویان رشته ریاضی معیارهای نسبتاً متفاوتی را در انتخاب استاد راهنما مد نظر قرار می دهند، مانند: سبک نظارت پژوهشی، ویژگی های علمی استادان، ویژگی های شخصیتی استادان، معیارهای غیر آکادمیک، محدودیت ها. بررسی تطبیقی نتایج حاصله بر مبنای قانون شکل و زمینه گشتالت نشان می دهد که دانشجویان رشته ریاضی بیشتر تحت تاثیر شکل (جنبه های علمی پروژه پایان نامه) و دانشجویان علوم تربیتی تحت تاثیر زمینه (مصلحت اندیشی و روابط) استادان خود را برمی گزینند.

کلیدواژگان: برنامه درسی پنهان، فرهنگ دانشگاهی، نظارت پژوهشی، استاد راهنما، پایان نامه،

دانشجو، کارشناسی ارشد، فرهنگ رشته ای

فصل اول

کلیات پژوهش

مقدمه

اصطلاح برنامه درسی پنهان اولین بار توسط فیلیپ جکسون^۱ در کتاب " زندگی در کلاسهای درس"^۲ مطرح شد. منظور جکسون از این اصطلاح اشاره به درسهایی بود که دانش‌آموزان از بودن در کلاس درس یاد می‌گیرند و از جمله آنها می‌توان به متانت و یا دست کشیدن از امیال و آرزوهای شخصی اشاره کرد (شارع پور، ۱۳۸۶). به طور کلی، برنامه درسی پنهان، از یادگیریهای حکایت می‌نماید که در چارچوب اجرای برنامه درسی تصریح شده و به دلیل حضور در بطن و متن فرهنگ حاکم بر نظام آموزشی، فراگیرندگان تجربه می‌کنند (مهر محمدی، ۱۳۸۳). تجربه‌های یادگیری که بدین وسیله حاصل می‌شوند عمدتاً در قالب مجموعه‌ای از انتظارات و ارزشها تبلور می‌یابند و کمتر معطوف به حوزه دانستنیها یا شناخت اند. ارزش گذاری ترجیحی برای مواد و موضوعهای درسی مختلف، به دلیل جایگاهی که این مواد در برنامه هفتگی نهادهای آموزشی دارند، به عنوان یکی از مثالهای یادگیری ناشی از برنامه درسی پنهان معرفی شده است (آیزنر^۳، ۱۹۹۴). ایجاد یا تقویت روحیه رقابت به جای رفاقت، همکاری و تشریک مساعی در سایه نظام ارزشیابی آموزشی حاکم بر مدرسه، ایجاد و تقویت روحیه اطاعت و انقیاد به جای روحیه ابتکار و نوآوری در سایه روشهای به کار گرفته شده آموزش، از مصادیق و نمونه‌های دیگری است که در منابع تخصصی برنامه‌درسی به عنوان مولفه‌های برنامه درسی پنهان یا یادگیریهای قصد نشده معرفی شده است (مهر محمدی، ۱۳۸۷).

برنامه درسی در آموزش عالی حوزه‌ای است که گستره و ابعاد آن تا به حال به نحو شایسته ای بررسی نشده است. این برنامه لایه‌های متعدد و ابعاد گوناگونی دارد که بعد از الزامات رسمی و مکتوب یک دانشگاه (برنامه درسی رسمی) آغاز می‌شود و تا هنجارها و رسوم رشته‌های علمی ادامه می‌یابد و سپس به ایده‌ها و عقاید نانوشته و غیر مکتوب درباره "ویژگیهای دانشجوی خوب" می‌رسد (اکر، ۲۰۰۱). برنامه درسی در دانشگاه را شاید بتوان به کوه یخی تشبیه کرد. قسمت بالای این کوه یخی که در بیرون آب است و همگی می‌توانند آن را ببینند همان الزامات رسمی و قواعد مکتوب (برنامه درسی رسمی) دانشگاه است، ولی قسمتهای زیرین این کوه یخی که در زیر آب است و تنها با چشمانی تیزبین دیده می‌شود، برنامه درسی پنهان است. به نظر می‌رسد که تنها تعداد کمی از دانشجویان قادر می‌شوند قسمتهای زیرین این کوه یخی را ببینند. قسمتهای زیرین را می‌توان همان ارزشها و هنجارهای تصریح نشده ای دانست که آشنایی و همنوایی با آنها می‌تواند مسیر موفقیت تحصیلی دانشجویان را هموار سازد. البته این ارزشها و هنجارها ظاهراً بر

¹ - Philip Jackson

² - Life in Classrooms

³ - Eisner

اساس فرهنگ رشته های تحصیلی و گروههای آموزشی متفاوتند و نحوه اکتساب و واکنش در برابر آنها نیز بر اساس این عوامل تفاوت دارد. در این پژوهش نشان داده خواهد شد که دانشجویان کارشناسی ارشد دو رشته و دانشکده متفاوت در انتخاب استاد راهنما بر چه معیارها و ارزشهای تصریح نشده ای تاکید می نمایند.

بیان مساله

اهمیت تحصیلات تکمیلی در شکل دادن به سرنوشت علمی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشورها بر کسی پوشیده نیست و وضعیت کمی و کیفی تحصیلات تکمیلی از مهمترین شاخصه های توسعه در هر کشور است (ملک، ۱۳۸۱). یکی از مهمترین نقاط قوت آموزش عالی ایران در طی ۲۰ سال اخیر، رشد کمی تحصیلات تکمیلی بوده که با توجه به اهمیت مضاعف آن در مقایسه با سایر دوره ها پیشرفت چشمگیری داشته است. اهمیت مضاعف تحصیلات تکمیلی از آنجا ناشی می شود که به دلیل توأمان ساختن آموزش و پژوهش، منبع مهمی برای تولید دانش به شمار می رود (فعلی و پزشکی راد، ۱۳۸۵). اما آمار و مستندات موجود نشان می دهد که سهم جامعه دانشگاهی ایران در تولید دانش بسیار اندک بوده است و این جامعه نتوانسته است نقشی موثر در بازار علم داشته باشد (فاضلی، ۱۳۸۷). با توجه به اینکه در اکثر رشته های دانشگاهی در ایران پژوهش های دانشجویی به طور رسمی از مرحله کارشناسی ارشد آغاز می شود، شاید بهترین نقطه برای شروع بررسی علل این ضعف همین مقطع باشد.

برنامه درسی در دوره های تحصیلات تکمیلی شرایط خاصی دارد. در این دوره ها برنامه درسی انعطاف بیشتری داشته و با الزامات تازه ای همراه است. برای مثال دانشجویان باید کار پژوهشی را در قالب پایان نامه انجام دهند و به همین دلیل با پویایی های جدید، شرایط نو و دل مشغولی های تازه ای روبرو می گردند. یکی از این دل مشغولی ها انتخاب استاد راهنماست. با مروری بر ادبیات پژوهشی مربوط به حوزه نظارت پژوهشی^۱ در می یابیم که متخصصان و پژوهشگران مختلف، معیارهای گوناگونی را برای انتخاب استاد راهنما پیشنهاد کرده اند (آکر، ۲۰۰۱؛ رای^۲، ۲۰۰۷؛ گر^۳، ۲۰۰۱؛ عطاران، زین آبادی و طولابی، ۱۳۸۹)، همچنین نهادهای رسمی و دانشگاه ها نیز آیین نامه هایی را برای تنظیم روابط بین این دو تنظیم و ابلاغ نموده اند (برای مثال مراجعه کنید به: آیین نامه کارشناسی ارشد ناپیوسته وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ایران، ۱۳۸۷). اما با این همه به نظر می رسد که این الزامات نقش همان قسمت بیرونی کوه یخ را ایفا می کنند و آنچه

¹ - research supervision

² - Ray

³ - Gurr

در درون دانشکده‌ها و گروه‌های آموزشی می‌گذرد با این الزامات فاصله زیادی دارد. ظاهراً ارزشها و هنجارهای نانوشته و غیر مکتوبی وجود دارند که نقش و تأثیری به مراتب قوی‌تر از دستورالعمل‌های رسمی در انتخاب استاد راهنما دارند (راگ و پیتر^۱، ۲۰۰۴). در این شرایط دانشجویانی می‌توانند راهنمایی مناسب برای کار خود انتخاب کنند و احتمالاً کار خود را با موفقیت بیشتری پیش برند که در فرایند جامعه پذیری دانشگاهی، این هنجارها و ارزش‌های نانوشته را با چشمان تیزبین خود ببینند و بدان دسترسی پیدا کنند (اسمیت^۲، ۲۰۰۴). البته این هنجارها و ارزشها از کشوری به کشور دیگر، از منطقه‌ای به منطقه دیگر، از دانشگاهی به دانشگاه دیگر، از رشته‌ای به رشته دیگر و حتی از یک گروه آموزشی به گروه آموزشی دیگر متفاوت است. آکر (۲۰۰۱) معتقد است دانشجویان تحصیلات تکمیلی دو بعد از فرایند جامعه‌پذیری را تجربه می‌نمایند:

الف- درونی نمودن ارزشها و مناسک یک رشته

ب- شناخت و تعهد نسبت به هنجارهای گروه آموزشی.

این دو بعد به ترتیب "فرهنگ رشته‌ای"^۳ و "فرهنگ سازمانی"^۴ گروه‌های آموزشی نام دارند. در مورد اول (فرهنگ رشته‌ای)، دانشجویان، فرهنگ پژوهشی یک رشته را در خود نهادینه می‌کنند. به عقیده بوردیو^۵ دانشجویان در این فرایند به یادگیری عادت‌واره‌های^۶ یک رشته می‌پردازند (عادت‌واره‌ها مجموعه‌ای از شناخت‌های فرهنگی اساسی اند که به دانشجویان امکان می‌دهد تا از جانب خود و دیگران به عنوان جامعه‌شناس، انسان‌شناس، شیمی‌دان یا فیزیکدان واقعی شناخته شوند). اما فرهنگ سازمانی گروه‌های آموزشی بیشتر شبیه به سیاست است. ویژگی‌های دانشجوی خوب از نظر گروه آموزشی چیست؟ چه الزامات و بایدهایی در این مورد وجود دارند؟ این بایدها تا چه حد از انعطاف برخوردارند؟ این سطح از برنامه درسی (یعنی همان فرهنگ سازمانی گروه‌های آموزشی) در عمیق‌ترین و پایین‌ترین لایه‌های کوه یخی جای می‌گیرد. برخی دانشجویان این الزامات و بایدهایی که موجب موفقیت آنها می‌شود را می‌شناسند برخی نیز در شناخت آن، ناکام می‌مانند. صباغیان (۱۳۸۸) معتقد است از آنجا که فرهنگ مجموعه ارزشها و باورهایی است که امری درونی هستند و به سادگی آشکار نمی‌شوند، یا آنچه آشکار شده است ممکن است صورت ساختگی آنها باشد و شکل واقعی آن همیشه پنهان بماند، از این رو برای شناخت کامل فرهنگ در آموزش عالی باید به دو بعد توجه کرد: فرهنگ آشکار و فرهنگ پنهان.

^۱ - Rugg and Petre

^۲ - Smith

^۳ - disciplinary culture

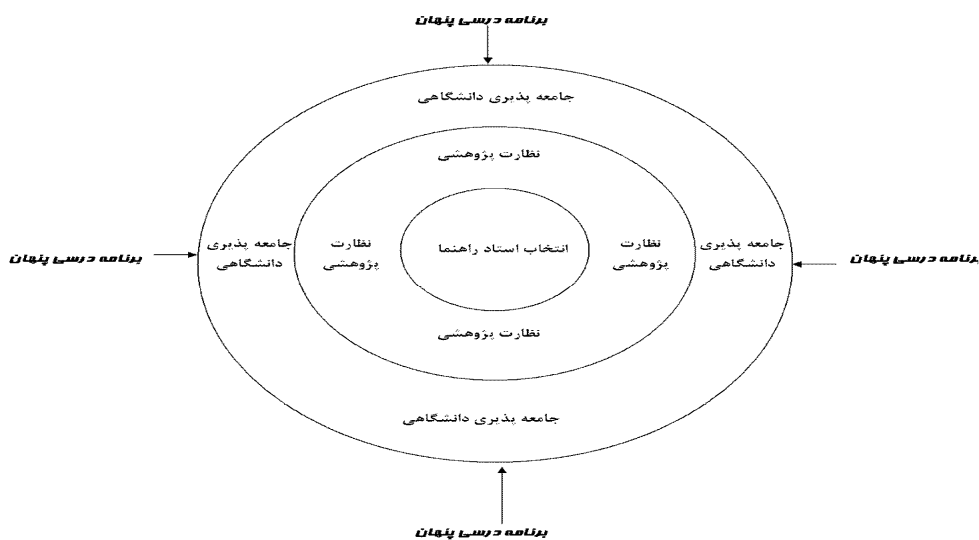
^۴ -organizational culture

^۵ - Bourdieu

^۶ - habitus

به هر حال موضوع روابط بین استاد راهنما- دانشجوی اگرچه ممکن است در ظاهر ساده و مشهود به نظر برسد، اما با بررسی دقیق‌تر درمی‌یابیم که این روابط تا چه حد تحت تأثیر فرهنگ، روابط قدرت و جایگاه اجتماعی و سازمانی دو طرف قرار دارد و تا چه اندازه بر مسیر تحصیلی و شغلی دانشجویان تأثیر می‌گذارد (رای، ۲۰۰۷). پژوهش حاضر با در نظر گرفتن نقش موثر فرهنگ هر دانشگاه و رشته آموزشی در زندگی علمی و آکادمیک دانشجویان سعی دارد تا معیارهایی که دانشجویان دو رشته و دانشکده متفاوت (علوم ریاضی و علوم تربیتی) عملاً، و فارغ از معیارها و الزامات رسمی، در انتخاب استاد راهنما مدنظر قرار می‌دهند را در چارچوب مفهوم برنامه درسی پنهان شناسایی نماید.

چارچوب مفهومی پژوهش



انتخاب استاد راهنما یکی از مولفه های فرایند نظارت پژوهشی است. یک انتخاب و انطباق آکادمیک و مطابق با معیارهای علمی موجب خواهد شد که فرایند نظارت پژوهشی به نحوی موثر صورت پذیرد. نتیجه این کار نه تنها یک پایان نامه خوب و با کیفیت، بلکه انطباق فرد با هنجارهای آکادمیک، یعنی **جامعه پذیری دانشگاهی** است. در کلیه این مراحل، نقش و تاثیر **برنامه درسی پنهان** غیر قابل انکار است. البته در اینجا دو لفظ انتخاب و انطباق عمدا استفاده شده اند. در برخی دانشگاه ها دانشجویان با توجه به تعداد اساتید موجود از قدرت انتخاب بالایی برخوردارند، در حالیکه در برخی دانشگاه ها به دلیل تعداد کم اساتید و یا بر مبنای قوانین و عرف موجود، این گروه های آموزشی هستند که تعیین می کنند کدام استاد با کدام دانشجو کار کند و در حقیقت نوعی انطباق صورت می گیرد.

اهمیت و ضرورت تحقیق

اما یکی از مهمترین مراحل در مقطع تحصیلات تکمیلی، مرحله انجام پروژه پایان نامه است. به نظر می رسد که موفقیت در اجرای درست این مرحله می تواند تاثیر بسزایی در موفقیت های آینده دانشجویان داشته باشد (عطاران و همکاران، ۱۳۸۹؛ اسمبی^۱، ۲۰۰۰). به همین دلیل است که نقش استاد راهنما در این مرحله اساسی و پررنگ است. تجربیات زیسته دانشجویان تحصیلات تکمیلی در رشته های مختلف نشان می دهد که صرف نظر از معیارهای مطرح شده توسط متخصصان و پژوهشگران مختلف، عوامل و شرایط متفاوتی همچون فرهنگ هر رشته، شرایط اجتماعی و فرهنگی هر دانشگاه، روابط قدرت در دانشگاه، جنسیت، نژاد، وابستگی طبقاتی، گرایشهای دینی و مذهبی و امثال اینها از جمله عواملی موثر در گزینش استاد راهنما و نحوه تعامل وی با دانشجویان است (اگر، ۲۰۰۱). از سوی دیگر، برخی شرایط و هنجارهای غیر رسمی و پنهان نیز در گروه های آموزشی وجود دارند که دانشجویان با شناخت و آگاهی از آنها می توانند انتخاب رضایت بخش تر و در نتیجه ماحصل بهتری داشته باشند. اما برخی دانشجویان به دلایل گوناگون نمی توانند شناخت لازم و کافی از این هنجارها به دست آورند و در نتیجه، دوره فعالیت پژوهشی (پایان نامه) رضایت لازم را برایشان فراهم نمی کند و نتیجه کار نیز احتمالاً کیفیت لازم را نخواهد داشت (اسمیت، ۲۰۰۴). لذا ضروری است تا معیارهایی که دانشجویان رشته های مختلف عملاً در انتخاب استاد راهنما مد نظر قرار می دهند شناسایی گشته و میزان تناسب این معیارها با عوامل تاثیر گذار در بهبود فرایند نظارت پژوهشی (که در تحقیقات علمی شناسایی شده اند) مشخص شود.

¹ - Smeby

اهداف پژوهش

- شناسایی هنجارهای پنهان موثر در انتخاب استاد راهنما توسط دانشجویان کارشناسی ارشد ریاضی
- شناسایی هنجارهای پنهان موثر در انتخاب استاد راهنما توسط دانشجویان کارشناسی ارشد علوم تربیتی
- بررسی تطبیقی این هنجارها و تبیین تفاوتها و شباهتهای آنها

تعاریف و اصطلاحات

- **برنامه درسی:** در پژوهش حاضر، مفهوم پیشرفت‌گرایانه برنامه درسی مدنظر پژوهشگر می‌باشد. بنابراین، مراد از برنامه درسی در این تحقیق "همه تجربه‌هایی است که یک فراگیرنده تحت راهنمایی یک نهاد آموزشی کسب می‌کند" (پورتلی^۱، ۱۹۸۷).
- **برنامه درسی پنهان:** برنامه درسی پنهان را با تعاریف و اصطلاحات گوناگونی می‌توان در منابع علمی رشته برنامه درسی یافت نمود که هر یک منبعث از چارچوب ایدئولوژیکی خاصی می‌باشند. اما منظور از این مفهوم در پژوهش حاضر، یادگیری‌بهایی است که در چارچوب اجرای برنامه درسی تصریح شده و الزامات رسمی و قانونی یک نهاد آموزشی، و به دلیل حضور در بطن و متن فرهنگ حاکم بر آن نهاد، فراگیرندگان تجربه می‌کنند. تجربه‌های یادگیری که بدین‌وسیله حاصل می‌شوند عمدتاً در قالب مجموعه‌ای از انتظاراتها و ارزشها تبلور می‌یابند و کمتر به حوزه دانستنیها و شناخت معطوف شده است (مهرمحمدی، ۱۳۸۷).
- **فرهنگ:** فرهنگ نظامی از نگرشها، ارزشها، و دانشهاست که به طرز گسترده در میان گروهی از مردم مشترک است و از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شود (اینگلهارت، به نقل از صالحی امیری، ۱۳۸۶).
- **پایان‌نامه:** فعالیتی پژوهشی- تحقیقاتی است که در زمینه رشته تحصیلی مربوطه و تحت راهنمایی استاد راهنما انجام می‌گیرد (آیین‌نامه دوره کارشناسی ارشد ناپیوسته وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری، ۱۳۸۷). در جامعه علمی ایران، پایان‌نامه به اثر نهایی دانشجوی کارشناسی ارشد و رساله به اثر نهایی دانشجوی دکتری اطلاق می‌شود (دانشور، ۱۳۸۸).

¹ - Portelli

- **دوره کارشناسی ارشد ناپیوسته:** دوره‌ای بالاتر از کارشناسی است که براساس مصوبه شورای گسترش آموزش عالی، به اخذ مدرک کارشناسی ارشد در رشته مربوطه منتهی می‌شود (آیین‌نامه دوره کارشناسی ارشد ناپیوسته وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری، ۱۳۸۷).
- **استاد راهنما:** یکی از اعضاء هیات علمی دانشگاه است که روند کار یک پژوهشنامه تحصیلی، از جمله یک پایان‌نامه، را نظارت و مسئولیت آن را قبول کرده و دانشجو را راهبری می‌کند (دانشور، ۱۳۸۸).
- **فرهنگ سازمانی:** مجموعه‌ای از ارزشهاست که به افراد در سازمان کمک می‌کند تا متوجه شوند که چه اعمالی برای سازمان و اعضای آن قابل قبول، و چه اعمالی غیرقابل قبول است (وودمن و ویلکینسون، ۲۰۰۶).
- **فرهنگ دانشگاهی:** الگوی معانی نهفته در صور نمادین، از جمله کنش‌ها، گفته‌ها، و تمامی مقولات معناداری است که افراد دانشگاهی به کمک آن با هم ارتباط برقرار می‌کنند و در تجارب، دریافت‌ها و باورهای مشترک با یکدیگر سهیم می‌شوند (فاضلی، ۱۳۸۷).
- **ارزش:** آن چیزی را شامل می‌شود که کم و بیش در میان عده‌ای از افراد قابل احترام و یا مورد توجه است (محسنی، ۱۳۸۶).
- **نظارت پژوهشی:** فرایندی تسهیل کننده است که مستلزم انجام فعالیت های پژوهشی مقرر توسط دانشجو (به منظور حل یک مساله یا تولید دانش جدید) و هدایت، راهنمایی و مشاوره وی توسط استاد راهنما (به منظور درگیر ساختن دانشجو در فعالیت های آکادمیک) است. این فرایند در نهایت منجر به کسب یک مدرک رسمی دانشگاهی توسط دانشجو می شود (لی^۱، ۲۰۰۸).
- **جامعه‌پذیری:** عبارتست از همسازی و هم‌نوایی فرد با ارزشها، هنجارها، و نگرشهای گروهی و اجتماعی (علاقه بند، ۱۳۸۶).
- **فرهنگ رشته‌ای:** مجموعه‌ای از آگاهی‌های فرهنگی اساسی یک رشته که به افراد امکان می‌دهد خود را یک جامعه‌شناس، انسان‌شناس، زیست‌شناس، ... بدانند و یا توسط دیگران به این عنوان پذیرفته شوند (آکر، ۲۰۰۱).
- **جامعه‌پذیری دانشگاهی:** فرایندی که از طریق آن، فرهنگ دانشگاهی مانند دیگر اشکال فرهنگ، به دانشجویان منتقل می‌شود (فاضلی، ۱۳۸۷).
- **هنجار:** معیارهای تثبیت شده‌ای هستند که گروه از نظر فکری و رفتاری از اعضایش انتظار دارد (کوئن، ترجمه محسنی، ۱۳۸۸).

¹ - Lee

